ΓΙΑΝΝΗΣ Η.ΠΑΠΠΑΣ
φιλόλογος

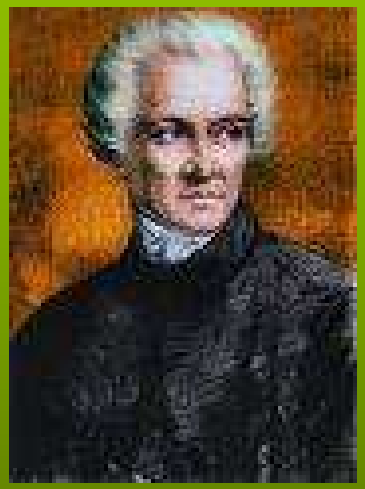

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ

Πάτρα 13-14 Δεκεμβρίου 2008

Αίθουσα Τελετών Πανεπιστημίου Πατρών

Ειδικοί Στόχοι

Στην ιστοσελίδα www.4shared.com/dir/3864065/e7b4838d/biblia_kathigiti.html Υπάρχουν όλα τα βιβλία του καθηγητή.

- Με τη διδασκαλία της ενότητας αυτής επιδιώκεται οι μαθητές:
- Να κατατοπιστούν γύρω στη φυσιογνωμία της Επτανησιακής Σχολής ως γραμματολογικού φαινομένου με ιδιαίτερη σπουδαιότητα για τη συγκρότηση του νεοελληνικού πολιτισμού.
- Να αποκτήσουν μια πληρέστερη γνωριμία με τον Σολωμό, έτσι όπως προκύπτει από τα έργα της ωριμότητας του, ανακαλώντας και την προηγούμενη εμπειρία τους από την επαφή με το έργο του.
- Να ασκηθούν στη συνάντηση με ένα κείμενο ξεχωριστής ποιότητας αλλά και υψηλών απαιτήσεων για τους αναγνώστες του, αναπτύσσοντας όσο το δυνατόν περισσότερο όλες εκείνες τις δεξιότητες λεπτών και πολλαπλών παρατηρήσεων που οφείλουν να επιστρατεύσουν απέναντι του όποιοι ενδιαφέρονται να το γνωρίσουν να προβληματιστούν γύρω στο ίδιο το φαινόμενο της έλξης που εξάσκησε και εξασκεί αδιάκοπα στους ανθρώπους των γραμμάτων μας.
- Να κάνουν "ένα βήμα εμπρός" στο βαθύτερο, αργότερο και στοχαστικότερο διάβασμα που τέτοια κείμενα επιβάλλουν.

Η εποχή του *Κρητικού*

- Η ποιητική σύνθεση *Ο Κρητικός,* που είναι το πρώτο από τα σημαντικά έργα της ποιητικής ωριμότητας του Σολωμού και θεωρείται σταθμός στην ποιητική πορεία του, είναι ένα αφηγηματικό ποίημα 134 στίχων που γράφτηκε το 1833-1834.Το χειρόγραφο του ποιήματος είναι ατιτλοφόρητο· τον τίτλο τον έδωσε ο Πολυλάς με βάση σχετική σημείωση του Σολωμού. Το ποίημα γράφεται σε μια εποχή κρίσιμη για τον Σολωμό, εξαιτίας της πολύκροτης δίκης του με τον ετεροθαλή αδελφό του.
- Ο Καποδίστριας έχει δολοφονηθεί το (1831)
- Στο θρόνο της Ελλάδας είχε ανεβεί ο ανήλικος Όθων (1833), αλλά την εξουσία ασκούσε η Αντιβασιλεία.
- Τα Επτάνησα, αφού πέρασαν από ενετική και γαλλική κατοχή, βρίσκονταν από το 1815 με τη συνθήκη του Παρισιού στα χέρια της Αγγλίας.

Ιστορικό υπόβαθρο

Η υπόθεση του ποιήματος τοποθετείται στην περίοδο που ακολούθησε την υποταγή και υποδούλωση της Κρήτης από τους Τούρκους (1669) και αργότερα . Συγκεκριμένα , το Μάρτιο / Απρίλιο του 1824 ο Χουσεΐν μπέης κατέστρεψε αρκετές επαρχίες

της Κρήτης (Σφακιά , Κίσσαμο) , κατεδίωξε και διέλυσε τους εναπομείναντες ενόπλους .

Πολλοί Κρητικοί αναγκάστηκαν να πάρουν το δρόμο της προσφυγιάς μην υπομένοντας τον τουρκικό ζυγό . Υπολογίζεται ότι 10.000 άνθρωποι επιβιβάστηκαν στα πλοία με προορισμό τα Κύθηρα , Αντικύθηρα , Δυτική Πελοπόννησο ως και τα Επτάνησα , όμως αρκετοί από αυτούς βρήκαν οικτρό θάνατο , γιατί χτυπήθηκαν εν πλω από τα τουρκικά πλοία , ενώ άλλοι που κατάφεραν να επιζήσουν και έφτασαν στις ακτές της Πελοποννήσου τελικά πέθαναν λόγω κακουχιών , πείνας και ασθενειών. Πιθανότατα οι περιπέτειες των Κρητικών έγιναν γνωστές στο Σολωμό από διηγήσεις διασωθέντων – άλλωστε και οι πρόγονοι του (Νικόλαος και Πέτρος Σολωμός) ήταν και αυτοί πρόσφυγες – αλλά και μέσα από τις λαϊκές παραδόσεις .

- Αναπόφευκτα , η μετακίνηση Κρητικών στα Επτάνησα συνδέθηκε με τη μεταφορά της Κρητικής παράδοσης στο νέο τους τόπο . Καίριο τμήμα αυτής της παράδοσης υπήρξαν τα Κρητικά Έπη .Τον ποιητή τον συγκίνησαν ιδιαίτερα όλα τα παραπάνω γεγονότα, όπως τα έμαθε από τις πληροφορίες των: ίδιων των προσφύγων.
- Ο επινοημένος ναυαγός του ποιήματος ανήκει σ' αυτούς τους πρόσφυγες- είναι ένας «Κρητικός» που έρχεται από την Κρήτη ύστερα από τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν εκεί, για να διατηρήσει την ελευθερία του έστω και ως πρόσφυγας, και που αγωνίζεται να σώσει την αγαπημένη του μέσα στη θαλασσοταραχή.

- Πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι ο Σολωμός έχει ευαισθησία ως προς τους αγώνες των Κρητικών καθώς και ως προς τους πρόσφυγες από την Κρήτη, λόγω καταγωγής. Όταν το 1669 οι Τούρκοι ολοκλήρωσαν την κατάκτηση της Κρήτης (που την κατείχαν ως τότε οι Ενετοί), πολλοί Κρητικοί (και η οικογένεια των Σολομών) κατέφυγαν στα Επτάνησα.

Η αποσπασματικότητα του Κρητικού

Ο Πολυλάς χρησιμοποιεί τον όρο «απόσπασμα» για ολόκληρο τον Κρητικό. Σύμφωνα με τον ίδιο ο Κρητικός είναι αναμφισβήτητα αποσπασματικό έργο « όχι γιατί του λείπει το ένα ή το άλλο επεισόδιο, αλλά μάλλον γιατί ήταν προορισμένο να αποτελέσει έτσι όπως είναι επεισόδιο μιας ευρύτερης σύνθεσης.

Πιο πειστική είναι η άποψη του Λίνου Πολίτη ο οποίος επισημαίνει ότι « ο Σολωμός ακολουθώντας τη συνήθεια της εποχής, είχε σκοπό να γράψει ένα ποίημα επικολυρικό, που όμως ποτέ δεν το τελείωσε. Ο «Κρητικός» θα ήταν ένα επεισόδιο αυτού του ποιήματος ή το «επεισόδιο» όμως αυτό αποτελεί ένα ποίημα αυτοτελές και πέρα ως πέρα ολοκληρωμένο.

Το βασικό θέμα: Ο θεοποιημένος έρωτας

Ο ίδιος ο ποιητής λέει ότι το θέμα του Κρητικού είναι ο έρωτας θεοποιημένος. Για την ερμηνεία αυτής της φράσης θα δώσουμε κάποια βασικά στοιχεία παρακάτω.

Ο θεματικός πυρήνας του *Κρητικού* είναι μια τριπλή δοκιμασία:

- ηρωική: όπως φαίνεται στους αγώνες του ήρωα εναντίον των Τούρκων, πριν από τον εκπατρισμό του.
- φυσική: παρουσιάζεται η προσπάθεια ενός ναυαγού να σώσει τον εαυτό του και την αγαπημένη του από τη τρικυμισμένη θάλασσα.
- ηθική/μεταφυσική: όπως φαίνεται στην αντιμετώπιση της Έσχατης Κρίσης.

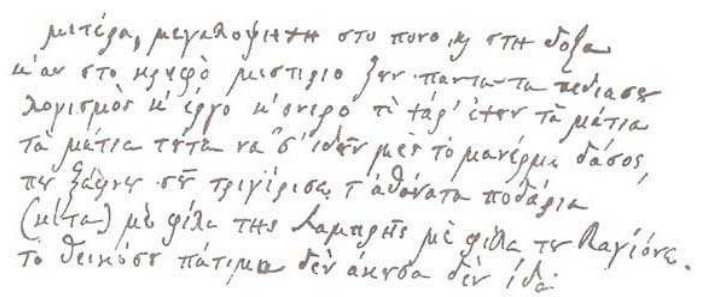

Απ. 1 [18]
Η έκκληση

- Η ποιητική αφήγηση αρχίζει in medias res, δηλαδή όχι από την αρχή της ιστορίας, αλλά από ένα κατοπινό σημείο-από τα «μισά» της(η αρχή βρίσκεται στους αγώνες του αφηγητή με τους Τούρκους). Ο Κρητικός ανακαλεί στη μνήμη του τον εαυτό του ως ναυαγό στη μέση του πελάγους, όταν βρισκόταν ακόμα πολύ μακριά από τη στεριά. Η μακρά ακουστική διάρκεια της κατάληξης στο ρήμα «Εκοίταα» με τα δύο α εκφράζει την μεγάλη απόσταση που χωρίζει τον αφηγητή από την στεριά.

- Απευθύνεται με επίκληση, με ευχή στο αστροπελέκι ώστε να του φωτίσει τη θάλασσα και να τον βοηθήσει να δει αν πλησιάζει στην στεριά. Το αστροπελέκι εδώ παρουσιάζεται προσωποποιημένο με το επίθετο καλός. Το μοτίβο της συνομιλίας των ανθρώπων με στοιχεία της φύσης είναι γνωστό από τα δημοτικά τραγούδια. Σαν απάντηση, πέφτουν τρία αστροπελέκια (ο ποιητής χρησιμοποιεί τον αριθμό τρία επηρεασμένος από την λαϊκή παράδοση και ιδιαίτερα από τα δημοτικά τραγούδια).

- Η όλη αναστάτωση της φύσης προξενεί στον αναγνώστη δέος με την τρομερή οπτικοακουστική εικόνα των αστραπών καιν των βροντών. Μια σχέση φιλική δημιουργήθηκε ανάμεσα στο ουράνιο φαινόμενο και το αδύναμο ανθρώπινο πλάσμα που παλεύει με τα κύματα. Οι πληθυντικοί (πέλαγα, ακρογιαλιές, βουνά,) υπογραμμίζουν την απεραντοσύνη της πλάσης.

Απ. 2[19.]- Το μεταφυσικό όραμα
Η Δευτέρα παρουσία

- Ο Κρητικός διακόπτει προσωρινά την αφήγησή του πριν καλά καλά αρχίσει ,(θα συνεχιστεί στο απόσπασμα 3) κάνοντας έκκληση στους υποθετικούς ακροατές για να τους διαβεβαιώσει ότι όσα θα πει στην συνέχεια (κυρίως για την φεγγαροντυμένη και τον θεσπέσιο ήχο) είναι αλήθεια. Πρόκειται για μια έκκληση εμπίστευσης προς το ακροατήριό του. Στόχος του είναι να «δέσει» την αφήγησή του με τους ιερούς όρκους για να τονίσει την αλήθεια των λόγων του και την απουσία υπερβολής ή ψεύδους. Η αναγκαιότητα αυτή προκύπτει γιατί πρόκειται ν΄ αφηγηθεί μια έντονη μεταφυσικής προέλευσης εμπειρία που μπορεί να προκαλέσει αμφισβήτηση.

- Για να κάμψει τις τυχόν αντιρρήσεις των ακροατών του, ο Κρητικός, καταφεύγει σ' έναν τριπλό όρκο , ο οποίος δίνεται σε κλιμακωτό σχήμα, με ανιούσα κλίμακα. Συγκεκριμένα ο Κρητικός αφηγείται κάτι που ξεπερνά το χώρο του επιστητού και των αισθήσεων: τη συνάντησή του με την αγαπημένη του στον χωροχρόνο της Δευτέρας Παρουσίας. Έτσι λοιπόν ορκίζεται σε τρία ιδανικά , που τα αναφέρει αξιολογικά, από το λιγότερο σημαντικό στο περισσότερο.

  Ορκίζεται πρώτα στις πολλές λαβωματιές που δέχτηκε όταν πολεμούσε τους Τούρκους : Ο όρκος αυτός δείχνει την υπόσταση του Κρητικού ως πολεμιστή. Στη συνέχεια ορκίζεται στους συμπολεμιστές του που σκοτώθηκαν στον κοινό αγώνα , γεγονός που υποδεικνύει την αξία που έχει για τον πολεμιστή η συντροφικότητα και η ηθική υποστήριξη προς το συμπολεμιστή. Και τέλος, ορκίζεται στην ψυχή της νεκρής –πλέον- αγαπημένης του (στιχ.3).Αυτός ο τελευταίος και πιο σημαντικός όρκος φανερώνει την ηθική προσωπικότητα του ήρωα, ταυτόχρονα όμως προοικονομεί το θάνατο της αγαπημένης του και τη δική του συντριβή.

- Η παρουσία του όρκου στη δημοτική ποίηση, είναι ιδιαίτερα καταλυτική. Ο όρκος θεωρείται ιερός και δεν επιτρέπεται η αθέτησή του, καθώς έτσι προσβάλλονται τα ιερά πρόσωπα και οι θείες δυνάμεις. Εξάλλου, επικρέμαται η οργή και η τιμωρία του θείου καθώς οι παραβάτες έχουν διαπράξει ύβρη. Ο όρκος, που γίνεται συνήθως από κάποιο πρόσωπο του ποιήματος στοχεύει στην επιβεβαίωση της αλήθειας των λεγομένων του ή στην επισφράγιση μιας υπόσχεσης. Τα μέσα που επιστρατεύονται είναι η επίκληση της μαρτυρίας ιερών προσώπων αλλά και η αναφορά σε ύψιστες αξίες και ιδανικά.

Ο όρκος έχει τριπλή λειτουργία:• να πείσει τον αναγνώστη για την αλήθεια των λεγομένων του

- να δώσει πληροφορίες για την πολεμική δράση του ήρωα στην Κρήτη και
- να προϊδεάσει τον αναγνώστη για τον θάνατο της κόρης.

Η αναφορά στο θάνατο της αγαπημένης του οδηγεί συνειρμικά τον αφηγητή σε μια παρέκβαση εσχατολογικού χαρακτήρα: ο Κρητικός απευθυνόμενος στη Σάλπιγγα της Δευτέρας Παρουσίας αφηγείται το μεταφυσικό όραμά του: τινάζει το σάβανο από πάνω του και μεταβαίνει στην Κοιλάδα του Ιωσαφάθ όπου βρίσκονται οι σκιές των αναστημένων νεκρών αναζητώντας την καλή του. Οι αναστημένοι απαντούν ότι την είδαν «*στη θύρα της Παράδεισος*» αγνή και δροσερή να ψάλλει ύμνους αναστάσιμους και να λαχταρά τη στιγμή που η ψυχή θα ξανασυναντήσει το σώμα της. Ο κόσμος των νεκρών είναι σαν τον επίγειο κόσμο. Όπως αναφέρει ο Δ.Ν. Μαρωνίτης «…το παραδείσιο τοπίο εγκοσμιώνεται». Ο (προσωποποιημένος) ουρανός άκουγε το τραγούδι σαστισμένος κι ο κόσμος ανέβαλλε την καταστροφή του.

Απ. 3 [20.]
Το γαλήνεμα της θάλασσας και η εμφάνιση της φεγγαροντυμένης

- Ο αφηγητής επανέρχεται στο σημείο που είχε σταματήσει (στα αστροπελέκια της καταιγίδας). Η καταιγίδα μαίνεται. Ξαφνικά η καταιγίδα κοπάζει και απλώνεται μια απέραντη γαλήνη στον ουρανό και τη θάλασσα, νηνεμία που προετοιμάζει την επιφάνεια μιας θεϊκής μορφής. Εδώ πρόκειται για το αρχαίο λογοτεχνικό μοτίβο της σιγής του κόσμου πριν από την « θεία επιφάνεια» (την εμφάνιση μπροστά σε θνητούς) μιας θεϊκής μορφής που στη συνέχεια επιδρά με τρόπο θαυματουργικό σε ολόκληρη τη φύση μεταμορφώνοντας τα πάντα.

- Το φεγγάρι καθρεφτίζεται στα ήρεμα νερά της θάλασσας. Μέσα σ' αυτό το μαγικό τοπίο ξεπροβάλλει η αγαπημένη του ναυαγού και τον αγκαλιάζει χαρούμενη. Το φεγγάρι γίνεται η λέξη –κλειδί για την μετάβαση της αφήγησης από την αγαπημένη σε μιαν άλλη γυναικεία μορφή, στην οπτασία της φεγγαροντυμένης. Η κίνηση αυτή της κόρης ίσως «ήταν το τελευταίο επιθανάτιο σκίρτημά της, καθώς η ψυχή της αποχωρίζεται πια το κορμί της», ίσως όμως να ήταν «ένα σημάδι χαρούμενης αντίδρασής της για το απρόσμενο γαλήνεμα της θάλασσας».

Το φως στην ποίηση του Σολωμού

- Το φως στο ποιητικό τοπίο του Σολωμού είναι το θείο φως , το οποίο ταυτίζεται με τον Θεό, τον Χριστό, την αλήθεια, τη σωτηρία. Το φως στον Σολωμό έρχεται είτε από ψηλά (ουρανός, ήλιος, σελήνη, αστέρια) . Το φως στην ποίηση του Σολωμού μπορεί να εκπέμπεται είτε από τα φυσικά (ήλιος, φεγγάρι, αστέρια) είτε από υπερφυσικά στοιχεία (Θεός, αιθέρια πλάσματα). Με λίγα λόγια, το φως στην ποίηση του Σολωμού μπορεί να είναι το φυσικό φως που φωτίζει τη γη και διευκολύνει τη ζωή των ανθρώπων σε αυτήν ή φορέας της θεϊκής φύσης και στοιχείο της κυριαρχίας και της παρουσίας του Θεού στη γη.

- Το φυσικό φως προβάλλει τα στοιχεία του φυσικού τοπίου με τρόπο που αντιστοιχεί στην πραγματικότητα. Προβάλλει, δηλαδή, τα φυσικά αντικείμενα, όπως τα αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις.
- Από την άλλη πλευρά, το θεϊκό φως αποκαλύπτει ένα τοπίο στο οποίο καταργούνται οι φυσικοί νόμοι, ένα τοπίο μεταμορφωμένο και μεταφυσικό. Στο τοπίο αυτό αντικατοπτρίζεται η παρουσία του Θεού και αποκαλύπτεται η θεϊκή ουσία που κυβερνά τον κόσμο.
- Η διαφορά αυτή προβάλλεται έντονα στο τρίτο και τέταρτο απόσπασμα. Όταν η ταραγμένη θάλασσα ηρεμεί, στην επιφάνειά της καθρεφτίζονται τα άστρα. Το φως προέρχεται από ψηλά, από φυσικά στοιχεία και συγκεκριμένα τα αστέρια, και για αυτό το λόγο δε φαίνεται να επηρεάζει το φυσικό τοπίο.

- Όταν, όμως, σείεται το είδωλο του φεγγαριού στην επιφάνεια της θάλασσας και αναδύεται η Φεγγαροντυμένη, το τοπίο μεταμορφώνεται σε χώρο μεταφυσικό. Η Φεγγαροντυμένη κατορθώνει να προκαλέσει τη μεταβολή αυτή, καθώς και η ίδια αποτελεί πλάσμα με θεϊκές ιδιότητες, οι οποίες γίνονται εμφανέστερες από το φως που εκπέμπει, το οποίο είναι θεϊκό φως με μεταμορφωτική δύναμη.
- Το αποτέλεσμα της επίδρασης που ασκεί η Φεγγαροντυμένη, με τη βοήθεια του φωτός που εκπέμπει, είναι η μεταμόρφωση του τοπίου σε ναό όπου λατρεύεται ο Θεός. Το θαλασσινό τοπίο γίνεται χώρος πνευματικός, χώρος όπου δρουν υπερφυσικές δυνάμεις, την παρουσία των οποίων δεν μπορεί να αντιληφθεί κανείς μόνο με τις αισθήσεις του, καθώς χρειάζεται και η συνδρομή της βαθιάς πίστης στο θεϊκό στοιχείο.

Απ. 4 [21.]
Οι τρεις εκδοχές

- Η μυστηριακή γυναίκα κοιτάζει τα προσωποποιημένα αστέρια τα οποία γεμίζουν με αγαλλίαση από το κοίταγμά της και να την λούζουν με το φως τους χωρίς όμως να την καλύπτουν. Η λάμψη του φωτός γενικεύεται και κορυφώνεται καθώς χύνεται σε όλη την πλάση , η οποία έγινε ναός που λάμπει παντού. Το βλέμμα της μαγνητίζει σαν «πετροκαλαμίθρα» και ο Κρητικός αναρωτιέται τι του θυμίζει η όψη της. Σύμφωνα με τον Γιάννη Δάλλα, ο Κρητικός εδώ είναι το «σίδερο» που διαμεσολαβεί για να κινήσει την ενέργεια της «πετροκαλαμίθρας» ως αλεξικέραυνου και έτσι να εκτονώσει το κεραυνοβόλημα από την «καλή» του.

Κατά το μοτίβο των τριών δίνει τρεις εκδοχές. Του θυμίζει:

- Εικόνισμα σε εκκλησία
- τον ιδανικό έρωτα
- την ονειρεύτηκε όταν ήταν βρέφος(ίσως είναι η μορφή της μητέρας του).

Αυτή η αναζήτηση των μορφών σχετίζεται με την θεωρία του Πλάτωνα για τον κόσμο των ιδεών.

Η ιστορία του Κρητικού

- Τα μάτια του Κρητικού που είδαν το νερό, γεμίζουν δάκρυα και ο ίδιος χάνει την οπτική επαφή μαζί της, αν και νιώθει ακόμα να τον μαγνητίζουν τα μάτια της. Χάνει την μιλιά του γιατί ένιωθε τα μάτια της φεγγαροντυμένης να τον εμποδίζουν να μιλήσει και να διαβάζουν παράλληλα τις ενδόμυχες σκέψεις του. Ο Κρητικός θα ήθελε να της πει τις μεγάλες οικογενειακές συμφορές που τον βρήκαν (ξεκλήρισμα της οικογένειας, ο ίδιος έμεινε μόνος, στην συνέχεια έφυγε πρόσφυγας στην ξενιτιά ζώντας με την νοσταλγία της πατρίδας του).

Απ. 5 [22.]
Η μεταστροφή του ψυχισμού του Κρητικού

- Η θεϊκή γυναίκα τώρα συμμερίζεται τον πόνο του και χαμογελά γλυκά μοιάζοντας στην αγαπημένη του. Έπειτα, χάνεται σαν οπτασία, αλλά πριν χαθεί, ένα δάκρυ της που κυλά στο χέρι του τον αποδυναμώνει και μεταστρέφει τον ψυχισμό του, προκαλώντας νέα ιεράρχηση στις αξίες του: δεν επιθυμεί πια να σκοτώσει Αγαρηνούς μ' αυτό το χέρι, αλλά να ζητήσει «*ψωμί*» απ' το διαβάτη, να ολοκληρωθεί δηλαδή μέσα από την αγάπη του άλλου.

- Έχει χάσει την επιθετικότητά του, την αντρειοσύνη του πολεμιστή και έχει καταντήσει δυστυχισμένος και ταπεινωμένος ζητιάνος που απλώνει το χέρι στους περαστικούς. Σύμφωνα με τον Ερ. Καψωμένο «η αρνητική εξέλιξη στη ζωή του ήρωα σηματοδοτείται ως μεταβολή ήθους και επανιεράρχηση αξιών. Ο ήρωας τώρα βρίσκει την πλήρωση μέσα στην αγάπη του άλλου κι όχι όπως πριν, στον εξοντωτικό ανταγωνισμό που ήταν το αξιοκρατικό μοντέλο που καθόριζε το ήθος και τη στάση του». Η Φύση, ως φορέας του κάλλους και του αγαθού και ως Ιδέα, παραλύει την αντίστασή του κι αναζητά την αδελφότητα.

Απ. 5 [22.] - Ο γλυκύτατος ήχος

- Τα αστροπελέκια που ξεσπούν στο άγριο πέλαγο σβήνουν το όραμα και τον επαναφέρουν στη σκληρή πραγματικότητα: στη θάλασσα που πασχίζει να καταπιεί την αγαπημένη του. Ενώ η «επιφάνεια» της φεγγαροντυμένης μέσα στη φύση την είχε γαληνέψει συμβολικά, η εξαφάνισή της αγριεύει τη θάλασσα. Έτσι, κι ο νους του Κρητικού για λίγο ανταριάζει, αλλά το θείο δάκρυ τον ηρεμεί και του δίνει δύναμη να παλέψει με τα κύματα, τέτοια που ούτε στις νεανικές άνισες μάχες με τους εχθρούς δεν είχε εναντίον του «*μπόμπου- Ισούφ*» και στη «*Λαβύρινθο*.

- Μετά από αυτή την παρέκβαση, ο Κρητικός ξαναπιάνει τη διήγηση και περιγράφει το δυνατό χτύπο της καρδιάς του καθώς ακουμπά στην «*πλευρά*» της αγαπημένης του, στοιχείο που του δίνει δύναμη να συνεχίσει.
- Η επάνοδος στο αφηγηματικό παρόν (τη νύχτα του ναυαγίου) γίνεται μετά την εξαφάνιση της Φεγγαροντυμένης όπου ο ήρωας με έντονο δυναμισμό αρχίσει να κολυμπάει προς την ακτή για να σώσει την αγαπημένη του. Όμως, ένα νέο εμπόδιο παρουσιάζεται δυσχεραίνοντας την επίτευξη του στόχου του. Πρόκειται για ένα «γλυκύτατο ήχο», μια νέα υπερφυσική διάσταση, μια θεσπέσια ανεκδιήγητη μελωδία που φτάνει στα αυτιά του, τον μαγεύει και τον καθιστά νωθρό.

- Με τρεις αποφατικές κλιμακωτές παρομοιώσεις, που αποθεώνουν την ομορφιά της φύσης, προσπαθεί να προσδιορίσει τη φύση του ήχου:
- δεν είναι ανθρώπινη φωνή κόρης που την ώρα του δειλινού τραγουδάει τον κρυφό της έρωτα μέσα στη φύση.
- υπερβαίνει το κρητικό αηδόνι, που από τους ψηλούς και άγριους βράχους κελαηδάει γλυκά όλη τη νύχτα μέχρι την αυγή, μαγεύοντας τη θάλασσα, την πεδιάδα μέχρι και την ίδια την αυγή , που της πέφτουν τα ρόδα από τα χέρια.
- ξεπερνά ακόμη και τον ήχο από το σουραύλι των βοσκών που παλιότερα άκουγε μόνο στον Ψηλορείτη. Εκεί, θαυμάζοντας τη φυσική ομορφιά του τόπου του και συνειδητοποιώντας τη σκλαβιά οραματιζόταν την απελευθέρωση.

- Μετά την αποτυχία προσδιορισμού του γλυκύτατου ήχου, αναδεικνύεται ότι αυτός είναι υπερκόσμιος, «ίσως, δε σώζεται στη γη ήχος που να του μοιάζει» γι΄ αυτό και δεν μπορεί να τον περιγράψει. Μοιάζει *μόνο με* τη δύναμη που έχουν ο έρωτας και ο Χάρος, δυο κορυφαίες ανθρώπινες στιγμές.
- Η επίδραση του ήχου στον Κρητικό είναι διπλή. Λειτουργεί αρνητικά γιατί τον αποπροσανατολίζει από το σκοπό του και τον απομακρύνει από το παρόν. Όμως λειτουργεί και θετικά, γιατί τον ωθεί να ενωθεί *με* τη φύση και να βιώσει τη μακαριότητα.

Η μορφή της φεγγαροντυμένης

- Η Φεγγαροντυμένη αποτελεί την υπερφυσική διάσταση του έρωτα που με το μαγνητισμό που ασκεί καταφέρνει να απομακρύνει τον ήρωα από το στόχο του και να τον οδηγήσει σε μια μεταφυσική διάσταση. Αρχικά η Φεγγαροντυμένη φαίνεται ως σύμμαχος, έρχεται για να ενισχύσει τις δυνάμεις του ήρωα, να τονώσει το ηθικό του στη συνέχεια όμως αποδεικνύεται το αντίθετο.
- Η Φεγγαροντυμένη συνδυάζει αισθητικές και ηθικές ιδιότητες (ομορφιά, καλοσύνη, δικαιοσύνη, ταπεινοσύνη) και προκαλεί στην ψυχή του ήρωα πλήθος έντονων συναισθημάτων (αγάπη, έρωτα, πόνο). Συμμετέχει στη θλίψη του με τα δάκρυα της και ταυτίζεται απόλυτα μαζί του.
-

Ερμηνείες για την Φεγγαροντυμένη

α) Σχετίζεται με τη Φύση (ομορφιά της ζωής και της φύσης, νεράιδες της λαϊκής παράδοσης)

β) Είναι θεά:

1) Η ουράνια Αφροδίτη

2) Η θεά Ελευθερία-Ελλάδα

3) Η ψυχή της αρραβωνιαστικιάς του Κρητικού

4) Αποτελεί αναπαράσταση της θρησκείας, η Θεία Πρόνοια.

γ) Ενσαρκώνει Πλατωνικές Ιδέες: ομορφιά, καλοσύνη, δικαιοσύνη

δ) Σχετίζεται με την Παναγία.

ε) Ενσαρκώνει την Πονεμένη μάνα όλων των ανθρώπων

ζ) το «αποκαλυπτικό ύψιστο»

η) το πνεύμα της γης

θ) είναι το αιθέριο σώμα της ψυχής, που για την υλοποίησή του συνεργάζεται με το φως αλλά και με το υγρό στοιχείο

- Η σύλληψη της μορφής της φεγγαροντυμένης έχει την απώτερη πηγή της στην Παλαιά Διαθήκη και στους εκκλησιαστικούς ύμνους. Σχετικές μορφές είναι οι νύμφες του ιταλικού κλασικισμού (και νεοκλασικισμού) και άλλοι δαίμονες μέσα στη φύση, στη θάλασσα, σε λίμνη, σε ποτάμι ή πηγή, συχνά κάτω από το φως του φεγγαριού.
- Ακόμα, είναι κοινός τόπος στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού ρομαντισμού το Πνεύμα, η Ιδέα που ενυπάρχει στη Φύση.
- Η φεγγαροντυμένη μπορεί να συσχετιστεί και με τις ολόφωτες δαντικές μορφές από τον «Παράδεισο» της *Θείας Κωμωδίας* ή με την πετραρχική εικόνα που περιγράφει το φευγαλέο όραμα της αγαπημένης μέσα στη φύση ή, ακόμα, με την ουράνια Μαργαρίτα στο Φάουστ του Γκαίτε.

Η ερμηνεία του ήχου

- Ο ήχος ερμηνεύεται ως αγγελικός ψαλμός που συνοδεύει την ψυχή της κόρης στα ουράνια και τον ακούει ο Κρητικός καταγοητευμένος. Μια μουσική συμπαντική φωνή, που αναδίνεται από την ανταπόκριση των στοιχείων του Παντός. Μια μυστική αρμονία που ενώνει τον γήινο και τον ουράνιο κόσμο, η μουσική της Αγάπης. Είναι η φωνή της καταματωμένης πατρίδας του η οποία τον έχει συγκλονίσει βαθιά και θέλει εκεί να ξαναγυρίσει κι ας είναι και ρημαγμένη. Συνοψίζει μέσα σε μια εμπειρία «μουσική» τον παναρμόνιο ρυθμό της φύσης.

- Είναι η αποκάλυψη της θείας παρουσίας μέσα στην φύση, η εγκοσμίωση των μεταφυσικών αξιών· και είναι η ταύτιση της ομορφιάς με την καλοσύνη, που έρχεται σε αντίθεση με την αγωνιστική διάσταση της προσωπικότητας του κρητικού επαναστάτη. Είναι ένας θείος ήχος που αισθητοποιείται κατά την υπερφυσική στιγμή της επιφάνειας της Φεγγαροντυμένης ή ήχοι που προσφέρει η θεά στον Κρητικό ως ενίσχυση στη ζωή του. Οδηγεί τον ήρωα στη συνειδητοποίηση της μέθεξής του στην Ομορφιά μέσα από την υπέρβαση των αντιθέσεων, αλλά και η κορύφωση του δράματος.

Ο χρόνος της ποιητικής αφήγησης

- Τα γεγονότα κατανέμονται σε τέσσερις ομόκεντρους κύκλους («εποχές») σύμφωνα με τον Δ.Ν. Μαρωνίτη:
- Πρώτη εποχή: Τα ευθύγραμμα επεισόδια (το ναυάγιο, η νηνεμία, η ανάδυση της Φεγγαροντυμένης, η διάχυση του ήχου και ξαφνικός θάνατος της κόρης την ύστατη ώρα της δοκιμασίας).
- Δεύτερη εποχή: Τα περιφερειακά γεγονότα ή παλίνδρομες μνήμες (βρεφική ηλικία, εφηβεία, πολεμική δραστηριότητα στην Κρήτη και ο εκπατρισμός)
- Τρίτη εποχή: Ο κύκλος αυτός εμπεριέχει τους δύο προηγούμενους. Είναι ο μεταφυσικός χρόνος και ο χώρος της Έσχατης Κρίσης
- Τέταρτη εποχή: Το ρημαγμένο παρόν του Κρητικού, δηλαδή η στιγμή κατά την οποία αναλαμβάνει να αφηγηθεί το τραγικό του ναυάγιο.

- Σύμφωνα με τον Ε. Καψωμένο στο ποίημα υπάρχουν τέσσερα χρονικά επίπεδα.
- Το **πρώτο (κύρια αφήγηση)** καλύπτει το χρόνο του ναυαγίου και της θαυμαστής εμπειρίας.
- Το **δεύτερο** καλύπτει την προϊστορία του ήρωα στην Κρήτη: αμέριμνα παιδικά και εφηβικά χρόνια (21.13-17,22.25-35), συνειδητοποίηση της αρνητικής κατάστασης του σκλάβου μέσα από τη θέαση της φύσης (πόθος της λευτεριάς:22.36-42), αγώνες ενάντια στους Τούρκους, τελική ήττα , εκπατρισμός.
- Το **τρίτο χρονικό** επίπεδο είναι η ζωή του πρόσφυγα, μετά το ναυάγιο και το χαμό της κόρης (ζητιανιά, νυχτερινοί εφιάλτες).
- Ένα **τέταρτο χρονικό** επίπεδο συνιστά ο οραματισμός της έσχατης κρίσης, όπου ο ήρωας προσδοκά να ξανασμίξει με την αγαπημένη του και να δικαιωθεί μαζί της.

Ο ρόλος της φύσης

- Το αφηγηματικό πλαίσιο του έργου είναι η τρικυμία και το ναυάγιο. Κεντρικό όμως ρόλο κατέχει η επικοινωνία του ήρωα με την φύση. Η επικοινωνία αυτή έχει δύο πτυχές: την εμφάνιση της Φεγγαροντυμένης και τον «γλυκύτατο ηχό» που την διαδέχτηκε. Και τα δύο ασκούν αποφασιστική επίδραση στον ήρωα και καθορίζουν καταλυτικά την συμπεριφορά του. Η εμπειρία της Φεγγαροντυμένης και του «γλυκύτατου ήχου » μαζί με την φουρτουνιασμένη θάλασσα λειτουργούν για τον ήρωα ως αντίμαχες δυνάμεις.

- Η καταιγίδα εκφράζει την αρνητική όψη της φύσης (το καλό), η Φεγγαροντυμένη και ο ηχός τη θετική (το καλό). Η φύση αντιπαρατίθενται στη βούληση (την ηθική δύναμη) και την προσπάθεια του ήρωα , σχηματίζοντας μια κλιμάκωση αντίπαλων δυνάμεων, οι οποίες αντιστοιχούν στις τρεις φάσεις της δοκιμασίας · η πρώτη είναι αρνητική (τα αγριεμένα φυσικά στοιχεία), οι δύο επόμενες αν και παρουσιάζονται ως ευνοϊκές είναι πιο επικίνδυνες, γιατί προσπαθούν να παραπλανήσουν τον ήρωα , να κάμψουν την ηθική του βούληση (η οποία αποτελεί και τον κινητήριο μοχλό της δράσης :να σώσει την καλή του και να την φέρει ζωντανή στην ακρογιαλιά) να παραλύσουν την αγωνιστικότητά του και να αναστείλουν την προσπάθειά του.

Η πατρίδα

- Ήδη από τον τίτλο του ποιήματος, ο Σολωμός εκφράζει σθεναρά το πατριωτικό του συναίσθημα - ονομάζει το έργο του «Κρητικός» για να προσδώσει στη γενέτειρά του το τιμητικό χρέος που της οφείλει. Τα πραγματικά γεγονότα της Κρητικής επανάστασης του 1823-1824 και η προσπάθεια κάποιων Κρητικών να περάσουν κολυμπώντας απέναντι στην Πελοπόννησο και στα Κύθηρα προκειμένου να σωθούν, ωθούν τον ποιητή να γράψει το συγκεκριμένο ποίημα.

- Ο ήρωας του ποιήματος είναι ένας Κρητικός πρόσφυγας που βρίσκεται μακριά από τη πατρίδα του και αναπολεί τις μνήμες του παρελθόντος.
- Στο στίχο 40 του ποιήματος συναντάμε σύμφωνα με τον Ι.Μ. Παναγιωτόπουλο «τον πιο πατριωτικό και εθνικό δεκαπεντασύλλαβο στίχο που υπάρχει στη νεότερη ποίησή μας ».
- Ο Κρητικός θεωρεί την πατρίδα ιερή αξία και ύψιστο ιδανικό, για το οποίο αξίζει κάποιος ν' αγωνιστεί και να πεθάνει. Η σχέση αγάπης του ανθρώπου προς την μητρική γη, ανάλογη με τον φυσικό δεσμό του παιδιού προς την μητέρα και της μητέρας προς το παιδί, μεταμορφώνει την υφή και το χρώμα των πραγμάτων.

Ο έρωτας και ο χάρος

- Προς το τέλος του ποιήματος ο Κρητικός υποδεικνύει τη δύναμη του Έρωτα και του Θανάτου. Γιατί χάρη στη συνεργασία αυτών των δύο, που κατέληξε στο θάνατο της αγαπημένης του, μπόρεσε εκείνος να υπερβεί το Χρόνο. Παρ' όλη τη βαθιά πληγή που του άνοιξε ο θάνατος του κοριτσιού, μπορεί τώρα να προσμένει με χαρά μια αιώνια ευδαίμονα ύπαρξη στον Παράδεισο με την αγαπημένη του. Αυτή η αίσθηση της ασημαντότητας της επίγειας ζωής, αν τη συγκρίνει κανείς με την αιωνιότητα, είναι παρόμοια με τα αισθήματα που εκφράζουν κι άλλα πρόσωπα στην ποίηση του Σολωμού. Ο πάναγνος έρωτας του Κρητικού για την αρραβωνιαστικιά του είναι αυτός που του επέτρεψε να ρίξει μια ελάχιστη ματιά στην αιωνιότητα.

Αφηγηματικές τεχνικές στον Κρητικό

- **α) Ο αφηγητής**
- Είναι δραματοποιημένος (**ομοδιηγητικός** [αφηγείται μια ιστορία στην οποία μετέχει είτε ως πρωταγωνιστής είτε ως απλός παρατηρητής η αυτόπτης μάρτυρας]), βλέποντας από εσωτερική οπτική γωνία-**εσωτερική εστίαση** [είναι η πρωτοπρόσωπη ή τριτοπρόσωπη αφήγηση, στην οποία ο αφηγητής είναι ένα από τα πρόσωπα του έργου κύριο ή δευτερεύον, και έχει περιορισμένη οπτική σκοπιά· γνωρίζει δηλαδή όσα γνωρίζουν οι ήρωες της ιστορίας που αφηγείται] : συμμετέχει στα δρώμενα ως πρωταγωνιστής (**αυτοδιηγητικός** [είναι ο ομοδιηγητικός αφηγητής στην περίπτωση που αφηγείται τη δική του ιστορία της οποίας είναι ο κεντρικός ήρωας]).

- Αφηγείται σε α΄ πρόσωπο **(μίμηση ή άμεση αφήγηση).**
- **Η μίμηση αποδίδεται με :**
- **Διάλογο ,** ο οποίος εισάγεται περιορισμένα αλλά σε κρίσιμα σημεία της αφήγησης (όταν ζητά πληροφορίες για την αγαπημένη του από τους αναστημένους και όταν υποθετικά θα ζητούσε βοήθεια από τη θεά, για να σώσει από τα κύματα την αγαπημένη του και να σωθεί και ο ίδιος).
- **Περιγραφές** το τοπίου, περιγραφές βασικών μορφών του έργου, αλλά και περιγραφές γεγονότων.
- **Εσωτερικό δραματικό μονόλογο,** όταν ο αφηγητής παρεμβάλλει τις σκέψεις του και τα συναισθήματά του σχετικά με τους συντρόφους του και τον πόλεμο, τα μέλη της οικογένειάς του και κυρίως ,σχετικά με την επίδραση που έχουν στο συνειδητό αλλά και στο υποσυνείδητό του η παρουσία της Φεγγαροντυμένης και το άκουσμα του ανεκλάλητου ήχου.
- Τέλος **σχόλια**, τα οποία παρουσιάζονται ενταγμένα στην αφήγηση και στις περιγραφές και δίνονται έμμεσα , κυρίως μέσα από τις παρομοιώσεις σχετικά με την πατρίδα, την ελευθερία, τον θάνατο κτλ.

- **β) Η αφήγηση**

  Η αφήγηση δεν έχει χρονολογική σειρά ξεκινάει **in media res** (στη μέση της ιστορίας) κατά τη διάρκεια του ναυαγίου και *με* **αναδρομικές αφηγήσεις (αναλήψεις)** και **πρόδρομες αφηγήσεις (προλήψεις)** ξετυλίγεται η υπόλοιπη ιστορία.

Γλώσσα – Στιχουργία

- Η άποψη που τον επηρέασε περισσότερο στα γλωσσικά πράγματα ήταν η άποψη του γαλλικού διαφωτισμού , *παιδεία για όλους και στηριγμένη στην εθνική γλώσσα*, μαζί με τις θεωρίες για τη σημασία της πρωτόγονης και της λαϊκής δημιουργίας, δηλαδή όλων των εθνικών – πολιτιστικών στοιχείων και βεβαίως και του δημοτικού τραγουδιού. Με αυτές τις απόψεις έρχεται στην Ελλάδα, όπου το θεωρητικό του υπόβαθρο είναι μεν μακριά από κάθε λόγια ελληνική παράδοση, αλλά ωστόσο πλούσιο σε αισθητικές εμπειρίες. Πιστεύει στην αξία των εθνικών παραδόσεων, της λαϊκής τέχνης και της λαϊκής γλώσσας. Η Ελλάδα παρουσιάζεται στη συνείδησή του σαν μια ζωντανή πραγματικότητα που πρέπει να γνωρίσει, ένα ιδανικό που πρέπει να κατακτήσει. Η κατάκτηση της ιδέας του ελληνισμού θα αποτελέσει την βασική γραμμή της ζωής του. Η υπόθεση της γλώσσας ταυτίζεται για το Σολωμό με την ίδια την υπόθεση της πατρίδας.

- Η γνωριμία του ποιητή με το δημοτικό τραγούδι του ενίσχυσε την απόφαση να γράψει στα ελληνικά. Ανακαλύπτει στη δημοτική μας ποίηση, θησαυρούς που δεν τους είχε ποτέ φανταστεί, ενώ αρχίζει έντονα μέσα του η ανησυχία για τη γλωσσική κατάκτηση. Έτσι ο πρώτος δάσκαλος του ποιητή στη γλώσσα γίνεται το δημοτικό τραγούδι και τα ποιήματα του Βηλαρά και του Χριστόπουλου.
- Τα πρώτα του ποιήματα είναι γυμνάσματα στη γλώσσα του λαού , που τα χαρακτηρίζει έντονος λυρισμός και ενθουσιασμός. Γραμμένα σε μικρούς στίχους, τροχαϊκούς ή ιαμβικούς, θυμίζουν, με την ευλυγισία της δομής τους, την ιταλική στιχουργία, αλλά και τη φαναριώτικη, ενώ παράλληλα επιχειρείται και ένα πλησίασμα προς το λαϊκό 15σύλλαβο.

- Η χρήση της γλώσσας του ελληνικού λαού βρήκε στο Σολωμό το νεοελληνικό ανάλογο του Δάντη. Αναζήτησε μια γλώσσα ζωντανή, φορέα του πολιτισμού της νεοελληνικής σκέψης και στάσης, μια γλώσσα που μιλάει στην ψυχή του λαού, μια ατόφια αξία, που με το έργο του Σολωμού- ποιητικό και πεζό- ύψωσε τη φύση, την ιδέα, τις αξίες, την Ελλάδα και την ελευθερία στα επίπεδα του Ωραίου, της Αισθητικής και της Τέχνης.

- Βέβαια η χρήση της ελληνικής γλώσσας είχε ήδη καθιερωθεί στα Επτάνησα με τον ερχομό των Γάλλων Δημοκρατικών, αλλά καταργήθηκε στην περίοδο της ρωσοτουρκικής προστασίας, χωρίς ποτέ όμως να πάψει να αποτελεί αίτημα και να συνδέεται με κάθε επαναστατικό κίνημα στα Επτάνησα και την υπόλοιπη Ελλάδα. Τα σονέτα του Πετράρχη και οι θρησκευτικοί ύμνοι του Μαντσόνι, άσκησαν επίσης σημαντική επίδραση στο νεανικό έργο του Δ. Σολωμού. Έτσι χρησιμοποίησε τον ιταλικό ενδεκασύλλαβο και τον εθνικό δωδεκασύλλαβο του δημοτικού τραγουδιού, γιατί όπως είπε και ο ίδιος «*Το έθνος πρέπει να μάθει να θεωρεί εθνικόν ό,τι είναι αληθές*».